

Offprint



Katolícke biblické dielo

Studia Biblica Slovaca je časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Vydáva Katolícke biblické dielo, Svit, s cirkevným schválením.

Imprimatur: Mons. František Tondra, spišský diecézny biskup, č. 1-06 zo dňa 3. 1. 2006

Nihil obstat: Anton Tyrol

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra) – Peter FEDOR (Prešov) – Juraj FENÍK (Drienov) – Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) – Róbert JÁGER (Prešov) – Jozef JANČOVIČ (Bratislava) – Róbert LAPKO (Košice) – Milan SOVA (Bratislava) – Peter ŠOLTÉS (Oestrich-Winkel, D) – Jozef TIŇO (Bratislava) – František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) – Pavol VILHAN (Badín) – Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Elena Slaná

Zalamovanie: redakcia

Na príprave publikácie sa podieľali aj Martin Kňažek, Martina Korytiaková a Mária Mihulcová.

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries:

Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Blažej Štrba, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 22 42, fax: (+421) 048/418 22 08, redakcia@biblica.sk, www.biblica.sk,

František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitulka 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@centrum.sk.

Príspevky sa požadujú tak v elektronickej podobe (disketou alebo pripojeným dokumentom e-mailu, podľa možnosti v Microsoft Word formáte s typom písma Times New Roman), ako aj vo vytlačenej forme (A4, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné typy písma pre hebrejštinu a gréčtinu ako v BibleWorks, tak upresniť aké. Príspevok typu článok alebo poznámka musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov, jeho anglickou verziou a zoznamom bibliografie. Nevyžiadané exempláre sa späť neposielajú. Redakcia si vyhradzuje právo na jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov.

Objednávku posielajte na Katolícke biblické dielo alebo na adresu redakcie.

Bankové konto: 4008274864/7500, IBAN: SK28 7500 0000 0040 0827 4864.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

Studia Biblica Slovaca

© 2011 by Katolícke biblické dielo, Svit

Katolícke biblické dielo, Nábřežie Jána Pavla II, 697/4, 059 21 Svit – SK, www.kbd.sk

Tlač: PUBLICA, publica.nitra@gmail.com

Printed in Slovakia

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

„Zjavenie Pána“ alebo „Mojžišovo povolanie“?

Literárno-kritické porovnanie pomenovaní state Ex 3–4

Blažej Štrba

Úvod

Podľa dnešných kritérií tvorby titulkov v publicistickom texte¹, Ježiš nazval známu stať prvého stretnutia Mojžiša s PÁNOM informačne trefne: O kríku (Mt 12,26). Krík zohral dôležitú a zaujímavú, aj keď nie najhlavnejšiu úlohu v epizóde. Ježiš ním pritiahol a uviedol svojich poslucháčov do textu.

Pomenovanie je v biblických textoch, tak ako bolo na starovekom Blízkom východe, dôležitým faktom. Svojím spôsobom ono je znamením vlády a autority nad pomenovaným. Tak v biblických štúdiách, ako aj v modernej spoločnosti v jej rôznych vrstvách pomenovanie náleží autorovi či pôvodcovi novej idey či veci, tak ako rodičom náleží pomenovanie ich dieťaťa. Hoci v prípade odborných či vedeckých prác sa za pomenovaním skrýva určite väčšia bádateľská snaha, jadrná výstižnosť a čím väčšia exaktná objektívnosť, ako je to pri rodičovskej voľbe mena dieťaťa, predsa ani v odbornom pomenovaní, ktoré odborníci praktizujú, nemusí absentovať určité poetické a subjektívne podfarbenie.

Cieľom tohto príspevku je odôvodniť preferenciu jedného pomenovania nad druhým v prípade známej state O horiacom kríku (Exod 3,1–4,18; ďalej HK). Zoradenie pomenovaní podľa ich dôležitosti vzhľadom na význam state HK v jej širšom kontexte má napomôcť diskusii o nevyriešenej otázke hlavnej témy Knihy Exodus². Eun Chun Kim skúmal možnosti jednotiacej témy Knihy

¹ Porov. MISTRÍK, Jozef: *Štylistika*, Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, ³1997, 318; FINDRA, Ján: *Štylistika slovenčiny*, Martin : Osveta, 2004, 100; RONČÁKOVÁ, Terézia: *Žurnalistické žánre*. Učebnica pre poslucháčov vysokoškolského štúdia, Prešov – Ružomberok : Vydavateľstvo Michala Vaška – VERBUM, 2011, 116.

² Viac k niektorým ďalším dôležitým problémom a nevyjasneným otázkam Knihy Exodus, porov. SKA, Jean Louis: *Kniha Exodus: Základné a otvorené otázky*, *StBiSl* 2 (2/2010) 71-93.

Exodus za pomoci naratívneho kriticizmu³. Zastáva mienku, že bohoslužba Bohu Izraela – Jahvemu – PÁNOVI je hlavným zmyslom knihy. Narácia spisu rozvíja túto tému od PÁNOVHO príkazu, aby mu ľud slúžil, od 4,23 až po reálne uskutočnenie slávnostnej obetnej bohoslužby v 40,29⁴.

Ako názov tohto príspevku naznačuje, budeme uvažovať v podstate o dvoch rôznych názvoch state HK. Oba vyjadrujú určitý pravdivý a dôležitý obsahový rozmer state – zjavenie PÁNA a Mojžišovo povolanie. Bolo by zbytočné vysvetľovať opodstatnenosť týchto pomenovaní. Z ďalších kapitol Knihy Exodus je zrejmé, že práve udalosť HK opisuje aj Mojžišovo povolanie, resp. poslanie. Ona totiž iniciovala Mojžišov návrat do Egypta a jeho obdivuhodné skutky, ktoré konal následne – keď vyvádzal ľud Izraela z Egypta. Naša hypotéza však uprednostňuje druhý názov – Zjavenie PÁNA. Niet pochyb, že stať HK, najmä z pohľadu obsahu PÁNOVHO zjavenia, prináša hneď na začiatku tému (3,8), ktorá presahuje obsah knihy – východ z Egypta (exodus) a vstup do zaslúbenej zeme (eisodos). Avšak druhá veľká téma v dialógu, ktorú predloží sám PÁN, je práve bohoslužba (3,12).

Po (1) stručnom náhľade na to, ako odborníci nazývajú túto stať, predstavíme niekoľko dôvodov našej voľby. Začneme (2) krátkym lexikálnym pozorovaním, ktoré poukáže na dôležitosť témy zjavenia v samotnom rozprávaní. (3) Druhý dôvod v prospech PÁNOVHO zjavenia má obsahový charakter; tematiku budeme skúmať v širokom naratívnom kontexte. (4) Tretí dôvod na podoprenie priority témy zjavenia bude vychádzať z literárnej štruktúry state. Záver predloží dôležitosť a nevyhnutnosť témy zjavenia PÁNA v prospech kontextu celej knihy.

1 Stručný náhľad na návrhy odborníkov

Bez toho, aby popierali rozmer zjavenia, väčšina odborníkov podčiarkuje dôležitosť Mojžišovho povolania. Brevard Childs (1974) pomenoval epizódu 3,1–4,17 „Call of Moses“⁵ a Peter Weimar (1980) nazval svoju monografiu, ktorá analyzovala celok 2,23–5,5, „Berufung des Moses“⁶.

³ KIM, Eun Chul: The Purpose of the Book of Exodus: A Narrative Criticism, *Asia Journal of Theology* 18 (2004) 3-13.

⁴ KIM, The Purpose, 12.

⁵ CHILDS, Brevard S.: *Exodus. A Commentary*, London : S.C.M. Press, 1974, 56.

⁶ WEIMAR, Peter: *Die Berufung des Mose*. Literaturwissenschaftliche Analyse von Exodus 2,23–5,5 (OBO 32), Fribourg – Göttingen : Éditions universitaires de Fribourg /

Nezvyčajnú voľbu vo svojej dizertácii urobil Georg Fischer (1989). Hoci pripúšťa a uznáva konvenčné pomenovanie povolanie Mojžiša, na základe literárneho skúmania a prevahy Pánovej reči v epizóde, nazval stať HK „Jahweh unser Gott“ (PÁN náš Boh)⁷. Celú epizódu rozdelil na šesť textových jednotiek a každú pomenoval: 3,1-6 – „Inszenierung“ (zinscenovanie); 3,7-12 – „Gottes Anliegen“ (Božie želanie); 3,13-15 – „Der Name des Sendenden“ (Meno posielajúceho); 3,16-22 – „Jahwes Plan“ (PÁNOV plán); 4,1-9 – „Jahwes Machterweis“ (Dôkaz PÁNOVEJ sily); 4,10-17 – „Mitbestellung Aarons“ (Spoluustanovenie Árona)⁸. Je pozoruhodné, že v názvoch sa neobjavuje meno Mojžiša.

Keď vo svojej naratívnej metodológii Jean Louis Ska (1990) vysvetľuje fokalizáciu (zameranie) v Biblii, poukazuje na posun perspektív (pohľadov), najmä v teofániách. Jedným z príkladov, na ktorom vysvetľuje posun z „nulovej fokalizácie“ na „vnútornú fokalizáciu“ a následne na „vonkajšiu fokalizáciu“, je práve stať Ex 3,1-6, ktorú nazýva teofániou⁹.

Jacob Beno (1992) pomenoval stať HK „The Mission.“ Dôvodí, že je to po prvýkrát, čo Boh posielala jedinca, aby vykonal jeho vôľu¹⁰. A hoci Mojžiš predložil päť námietok, bolo zrejmé od prvej chvíle, že Mojžiš prijme svoju misiu. Pre našu problematiku je vhodné citovať iné z autorových vyjadrení: „tí, ktorí tvrdia, že hlavným zámerom tohto dialógu bolo vysvetlenie *y-h-v-h* a jeho prvého použitia, to vôbec nepochopili“¹¹.

Vincenzo Gatti (1995) pomenoval textovú jednotku 2,32–3,22 „Vocazione di Mosè e rivelazione del nome“ (Mojžišovo povolanie a zjavenia mena). V detailnejšom rozdelení state HK pomenoval prvú časť 3,1-6 „Mojžišovo povolanie“, druhú časť 3,7-15 „Mojžišovo poslanie a zjavenie

Universitätsverlag Freiburg – Vandenhoeck & Ruprecht, 1980. Porov. SKA, Jean Louis: Review of Peter Weimar, *Die Berufung des Mose*, *Bib* 64 (1983) 136-138.

⁷ FISCHER, Georg: *Jahwe unser Gott*. Sprache, Aufbau und Erzähltechnik in der Berufung des Mose (Ex 3–4) (OBO 91), Fribourg – Göttingen : Éditions universitaires de Fribourg / Universitätsverlag Freiburg – Vandenhoeck & Ruprecht, 1989, 5.

⁸ FISCHER, *Jahwe unser Gott*, 99-201.

⁹ SKA, Jean Louis: *“Our Fathers Have Told Us”*. Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives, Roma : Pontificio Istituto Biblico, 1990, 67-76, najmä 75-76.

¹⁰ JACOB, Benno: *The Second Book of the Bible: Exodus*, Hoboken, New Jersey : KTAV Publishing House, 1992, 48.

¹¹ “...those who claimed that the main purpose of the dialogue was the explanation of *y-h-v-h* and its first use have misunderstood it entirely.” JACOB, *Exodus*, 97.

mena“ a tretiu časť 3,16-22 „Mojžišov program“¹². W.H.C. Propp (1998) vo svojom komentári sa dôsledne vyhol výzve pomenovať stať. Keď v sekcii o kap. 3–4 pojednáva predmet zjavenia verzus zatemnenie, vzťahuje ho len na 3,14-15 a pod zjavením rozumie len zjavenie Božieho mena¹³.

J.-L. Ska vo svojich skriptách Esodo 1–4 (1997-1998) nazval epizódu 3,1–4,19 Mojžišovo povolanie (“La vocazione di Mosè”)¹⁴. Jednako však autor výslovne chápe scénu 3,1-6 ako epifániu a následnú Božiu reč 3,7-10 ako kľúčovú pre Mojžišovo povolanie. Bez toho, žeby umenšil Mojžišovo povolanie¹⁵, Ska ho dáva do širšieho kontextu. Podľa neho „Mojžišovo povolanie je odpoveď Boha na volanie Izraela“¹⁶.

Jürgen Kegler (2003) vo svojej štúdií obraňuje literárnu jednotu Mojžišovho povolania¹⁷. Janusz Lemański (2009) vo svojom komentári nazýva dokonca celú sekciu 3,1–7,7 Povolanie Mojžiša (Powołanie Mojżesza). Prvú menšiu stať 3,1-6 považuje za teofániu a nasledujúcu stať 3,7-12 nazýva Mojžišovo povolanie a jeho prvá námietka¹⁸.

Thomas B. Dozeman (2006) opisuje stať 3,1–4,18 ako Mojžišovo poverenie (Commission) na púšti a dáva ju do kontrastu s Mojžišovým

¹² GATTI, Vincenzo: Esodo. In *La Bibbia Piemme*, Casale Monferrato : Edizioni Piemme, 1995, 181-262, najmä 193-195. Jednako však, Gattiho výklad nie je jasný, pretože opisuje prvú časť 3,1-6 ako „zjavenie PÁNOVO“, zatiaľ čo v protiklade k pomenovaniám troch častí v opise druhej časti (3,7-15) dáva povolanie Mojžiša do súvisu so zjavením Božieho mena.

¹³ PROPP, William H.C.: *Exodus 1-18. A New Translation with Introduction and Commentary* (AB 2), New York – Toronto – London : Doubleday, 1998.

¹⁴ SKA, Jean Louis: *Esodo 1 – 4. I primi quattro capitoli dell’Esodo nel loro contesto*. Romae : Pontificium Institutum Biblicum, 1997-1998, 7.

¹⁵ SKA, Jean Louis: *La strada e la casa. Itinerari biblici*. Bologna : EDB, 2001, 9-19.

¹⁶ SKA, Jean Louis: L’esodo, il nome di Dio e la storia d’Israele. In: Jean Louis SKA: *Il libro sigillato e il libro aperto*. Bologna : EDB, 2005, 322.

¹⁷ KEGLER, Jürgen: Die Berufung des Mose als Befreier Israels. Zur Einheitlichkeit des Berufungsberichts in Exodus 3–4. In: Christof HARDMEIER – Rainer KESSLER – Andreas RUWE (Hrsg.): *Freiheit und Recht*. Festschrift für Frank Crüsemann zum 65. Geburtstag. Gütersloh : Chr. Kaiser - Gütersloher Verlagshaus, 2003, 162-188.

¹⁸ LEMAŃSKI, Janusz: *Księga wyjścia*. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz (Nowy komentarz biblijny. Stary Testament 2), Częstochowa : Edycja Świętego Pawła, 2009, 136-140. LEMAŃSKI hovorí o povolaní Mojžiša, keď charakterizuje stať 3,1-12. Rozlišuje v stati niekoľko prvkov: a) teofániu (vv. 1-4a); b) úvod k dialógu (vv. 4b-9); c) povereniu s úlohou (v. 10); d) námietka zo strany povolaného (v. 11); e) odpoveď Boha (v. 12a) a f) znak vierohodnosti (v. 12b).

poverením v Egypte 6,2–7,7¹⁹. Stať HK rozdeľuje na dve časti, z ktorých prvú, 3,1-15, klasifikuje ako žáner povolania, zatiaľ čo v druhej časti, 3,16–4,18, dôraz dáva na Mojžišovu autoritu²⁰. Vo svojom ostatnom komentári (2009) Dozeman zdôrazňuje, že dve úzko súvisiace témy – identifikovanie PÁNA a definovanie postáv (Boží ľud, jeho protivníci a jeho spojenci) vzhľadom na PÁNA – sú hlavným cieľom sekcie 3,1–7,7. Stretnutia Boha s Mojžišom na vrchu považuje za ústrednú udalosť. Nakoľko každé PÁNOVO zjavenie sprostredkúva Mojžiš, Mojžišova autorita v celej sekcii je neoddeliteľná od PÁNOVHO zjavenia sa²¹. Georg Fischer (2011) vo svojej reflexii nad diferencovanými výskumami o Ex 3–4 nazval túto stať len „Zentraltext der Bibel“²².

Stručný pohľad na problematiku názvu state HK u niektorých znalcov Knihy Exodus poukázal na to, že sa zhodujú predovšetkým v názve Povolanie Mojžiša či už pre celú epizódu 3,1–4,18, alebo aspoň pre podstatnejšiu časť 3. kapitoly. Len pár exegetov nazýva zjavením stať 3,1-6 a to často v súvislosti s vv. 7-12 alebo 7-15. Ojedinele dávajú názov zjavenie i dvom veršom 14-15.

2 Lexikálny doklad

Čitateľ vie od začiatku epizódy, že Mojžiš mal zjavenie (v. 2), i napriek tomu, že Mojžiš sám to nevnímal ako zjavenie. Spočiatku bol prilákaný nezvyčajným javom – horiacim kríkom, ktorý nezháral (v. 3). Akonáhle Mojžiš počul, že hlas, ktorý prichádza z kríka, je od Boha jeho otca²³ a Boha

¹⁹ DOZEMAN, Thomas B.: The Commission of Moses and the Book of Genesis. In: Thomas B. DOZEMAN – Konrad SCHMID (eds.): *A farewell to the Yahwist? The Composition of the Pentateuch in Recent European Interpretation* (Symposium 34), Atlanta: Society of Biblical Literature, 2006, 107-129.

²⁰ DOZEMAN, The Commission of Moses, 111-114.

²¹ DOZEMAN, Thomas B.: *Exodus* (Eerdmans Critical Commentary), Grand Rapids, MI – Cambridge, UK, 2009, 94-96, najmä s. 95: „The divine commission of Moses relates the character of God and Moses to such a degree that the self-revelation of Yahweh and Mosaic authority became inseparable in Exodus.“

²² FISCHER, Georg: Exodus 3–4 „revisited“. Impulse für die 13. Tagung des Kolloquiums „Theorie des Exegese“ in Neuendettelsau, 5.-7. März, 2010. In: Georg FISCHER: *Anfänge der Bible. Studien zu Genesis und Exodus*. SBS 49, Stuttgart: Katolisches Bibelwerk GmbH, 2011, 195-202, najmä 195.

²³ Tak Masoretský text (אֱלֹהֵי אֲבִיךָ) ako i Septuaginta (ὁ θεὸς τοῦ πατρὸς σου) i Vugláta (*Deus patris tui*) jednoduše uvádzajú, že tento Boh sa Mojžišovi predstavuje najprv ako Boh „tvojho otca“, ktorý bol z kmeňa Léviho (2,1) a volal sa Amram (6,20).

patriarchov (v. 6a), zakryl si tvár a bol pripravený len počúvať. Z úvodného pozorovania kriča sa Mojžiš nečakane dostal do dlhého dialógu s Bohom Izraela. I preto následná prvá programová Božia reč mala na neho evidentne silný vplyv (vv. 7-10). I keď mal Mojžiš obavy (porov. v. 6), jeho prvá reakcia poukazuje na silu Božej výzvy. Mojžiš reagoval otázkou (v. 11) na veľmi osobnú výzvu, ktorú mu zjavil Boh na záver reči (v. 10). Boh so svojím revolučným projektom a pozvaním Mojžiša na spoluprácu sa stal životnou výzvou pre Mojžiša. Mojžišovo povolanie a misia majú preto svoj pôvod práve v rámci nového PÁNOVHO plánu. Poverenie Mojžiša bolo iniciované Bohom, ktorý mu zjavil svoj dlhodobý projekt.

2.1 „Zjavil sa“ (nif ראה; 3,2.16; 4,1.5)

Prvú časť epizódy (3,1-6) možno spokojne nazvať teofániou. Koreň slovesa „vidieť“ (ראה) sa v nej nachádza 6-krát (3,2.2.3.3.4.4). Napodiv, v poslednej vete je použité iné sloveso „hľadieť na“, „pozorovať“ (hif נבט²⁴). Mojžiš sa bál „hľadieť“ na Boha. Obe slovesá sa neraz používajú paralelne a rozprávač v poslednom prípade použil iné sloveso preto, aby opis zjavenia dosiahol svoj vrchol²⁵.

V druhej, eminentne dialogickej časti state HK (3,7–4,18) sa nachádza lexikálny koreň ראה tiež 7-krát (3,7.7.9.16; 4,1.5.14²⁶). V prvej teofanickej časti sa PÁN pozeral len raz (v. 4), v druhej dialogickej časti PÁN používa 3-krát sloveso vidieť pre seba (vv. 7.7.9). Celkovo sa sloveso nachádza 4-krát v nifalovej forme (3,2.16; 4,1.5) a vtedy vyjadruje práve aspekt zjavenia. Najprv sa o zjavení dočíta len čitateľ (3,2), potom PÁN vysvetľuje Mojžišovi, že to bolo zjavenie (3,16). Následne Mojžiš virtuálne popiera „zjavenie“ (4,1) a PÁN ho opäť potvrdí (4,5). Zjavenie sa PÁNA je teda faktom tak pre čitateľa ako i pre Mojžiša a samotného Boha.

²⁴ V Pentateuchu sa už len raz používa tento termín v súvislosti s Mojžišovým nazeraním – Nm 12,8.

²⁵ Porov. SKA, Jean Louis: *The Limits of Interpretation*. In: Thomas B. DOZEMAN – Konrad SCHMID – Baruch J. SCHWART (eds.): *The Pentateuch. International Perspectives on Current Research* (FAT 78), Tübingen : Mohr Siebeck, 2011, 120-122. Autor uvádza ako paralelné použitie termínov v próze 1 Sam 17,42; 2 Kr 3,14; 1 Km 21,21 a v poézii: Nm 23,21; Iz 5,12; 22,8-9,11; 38,11; 63,15; Am 5,22; Hab 1,5.13; Ž 10,14; 22,18; 33,13; 80,15; 91,8; 142,5; Jób 28,24; 35,5; Nár 1,11.12; 2,20; 5,1.

²⁶ Výskyt v 4,18 je už v dialógu Mojžiša s Jetrom.

Keď porovnáme prvú Božiu reč, 3,7-10, s Mojžišovou, ktorú má predniesť starším (vv. 16-17), PÁNOVE slová z v. 17 reflektujú takmer s malou zmenou v. 8. V danej reči mu Boh prikazuje komunikovať starším svoje vlastné slová pomerne presne. Ako prvú vec mu zdôrazní, že starším vyzná, že sa mu „zjavil PÁN“, Boh ich otcov (יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי; v. 16). Inými slovami, PÁN sám teda potvrdí, že to, o čom sa rozprávajú (už od 3,11), sa vzťahuje na Božiu reč v 3,7-10; zjavenie teda zahŕňa aj udalosť, ktorá začala už v predchádzajúcich veršoch (vv. 2-6). Pre Mojžiša toto bude autoritatívny výklad udalosti a jedinečný doklad hodnovernosti. I celá nasledovná diskusia potvrdzuje, že Mojžiš vidí udalosť PÁNOVHO zjavenia ako kľúčovú. Namieta PÁNOVI, že starší mu neuveria práve v tejto veci; predpokladá, že mu povedia „Nezjavil sa ti PÁN“ (4,1). PÁN však opätovne posilňuje Mojžišove presvedčacie schopnosti faktickými znameniami – len preto, aby mu starší uverili, že sa mu „zjavil PÁN“ (4,5).

Z perspektívy čitateľa bude Mojžišovo prvotné označenie fenoménu „tento veľký jav“ (הַמַּרְאֶה הַגָּדוֹל הַזֶּה; 3,2) mať hlbší význam na záver state. Videnie, ktoré mal Mojžiš, sa podobá topograficky zrkadlovo Jakubovmu nočnému videniu v Gn 46. Patriarchu Izraela PÁN v nočnom videní uistil, aby sa nebál zostúpiť do Egypta (46,2). V jedinečnom veľkom zjave sa Mojžišovi zjaví PÁN a uistí ho o vyvedení celého Izraela z Egypta (HK; najmä 3,7-10).

2.2 „Zavolal“ (קרא; 3,4)

Rozmer povolania v HK nemá silnú lexikálnu podporu. Jedinýkrát sa v epizóde používa sloveso volať (קרא). Boh ním privoláva Mojžišovu pozornosť, keďže Mojžiš si nie je vedomý Božej prítomnosti. Okrem toho, nevolá ho k sebe, ale prikazuje mu, aby sa nepribližoval (3,5)²⁷. Sloveso volať i s predložkou „k“ (אֶל) nie je teda v našom prípade použité pre povolanie. Podobne i v ďalších prípadoch, kde Boh volá k ľuďom, slovná väzba אֶל + קרא nevyjadruje výsostne len povolanie²⁸.

Zaiste označenie state ako povolanie závisí aj od literárneho žánru. Avšak stanovenie žánru je úloha nielen zložitá, ale neraz medzi odborníkmi

²⁷ Porov. SKA, *The Limits*, 119.

²⁸ Porov. napr. Gn 16,3; 21,17; 22,11; Ex 19,3; 34,31; Lv 1,1; Dt 4,7; 24,5; 1 Sam 29,6; 2 Sam 9,2. Prípád tejto väzby (אֶל + קרא) v Gn 22,11 naznačuje istú dôležitosť, ale i v tomto prípade je fráza príliš všeobecná, aby sa o ňu dalo oprieť ako o základ na povolanie (väzba sa opakuje v 22,15).

diskutovaná. V každom prípade žáner sa opiera najmä o obsah a formu perikopy. Práve obsahová stránka state HK odkrýva celkové chápanie PÁNOVHO konania voči Izraelu, a nie len voči Mojžišovi. Stredobodom pozornosti je totiž PÁNOV zámer vyslobodenia z Egypta a privedenia Izraelitov nielen na vrch Sinaj, ale i do zaslúbenej zeme.

Z jediného použitia termínu „volal,“ z prieskumu výskytu termínu „vidieť“ (ראה) a z témy zjavenia pojednávanej nielen narátorom, ale i dvomi hlavnými hrdinami, možno uzavrieť, že obsah dialógu medzi Bohom a Mojžišom v 3,13-22 a tiež i v 4,1-9 stojí teda na téme PÁNOVHO zjavenia sa Mojžišovi, a nie na téme Mojžišovho povolania. Tak čitateľ, PÁN i Mojžiš vedia, že išlo o zjavenie. Z tohto Božieho zjavenia sa zrodilo i Mojžišovo povolanie.

3 Naratívny kontext

3.1 Predchádzajúce udalosti

Netreba dokazovať, že PÁN vstupuje do deja ako aktívna postava práve od epizódy HK²⁹. Absenciou Boha ako hlavného hrdinu v Ex 1–2 si rozprávač vynikajúco poslúžil, aby poukázal na dlhotrvajúci bolestivý stav Izraelitov v Egypte. Záverečná poznámka rozprávača potvrdí, že hoci Boh videl utrpenie Izraelitov, predsa len ešte nezasiahol proti utláčateľovi (2,22-25)³⁰. Rozprávač pripomenul čitateľovi hneď v úvode, že Izraeliti prišli do Egypta (1,1-5.6-7), ktorý nebol ich prisľúbenou zemou, do ktorej sa museli vrátiť (Gn 50,24-25; porov. 15,13-16). Následne sa čitateľ dozvie o faraónovom trojnásobnom projekte podriaďiť si Izraelitov, ktorý sa však nevydaril (Ex 1,8–2,10). Od tretieho rozhodnutia zabíjať chlapcov (1,22), rozprávač zameria pozornosť na príbeh jedného z nich – na Mojžiša.

Krátky príbeh o dospelom Mojžišovi v Egypte a v Madiáne je popretkávaný násilím a smrťou (2,11-22). Akonáhle rozprávač zameria pozornosť výslovne a výlučne len na Mojžiša, čitateľ bude zvedavo čakať, čo bude nasledovať. Absencia PÁNOVHO zásahu v prvých dvoch kapitolách na

²⁹ Porov. DOZEMAN, *Exodus*, 94.

³⁰ Podobne ani zmienka o tom, že Boh odmenil babice, neznamenal, žeby Boh vstúpil do deja aktívnym zásahom proti mocnému utláčateľovi faraónovi (1,20). Boh v tomto dlhom úvode (Ex 1–2) je len sekundárnou postavou. Porov. SKA, *Our Fathers Have Told Us*, 86.

jednej strane a paleta ľudských odpovedí a postojov na Bohom garantovanú plodnosť Izraelitov na strane druhej tvoria napätie. Boh sa do tejto chvíle explicitne neprejavil. Medzitým sa Mojžiš, ktorý menil svoju identitu z Hebreja na Egyptana a nakoniec na Madiánčana, vynára ako ústredná pozitívna, ale ešte stále nie úspešná postava. A tak, keď rozprávač pripomenie, že Boh počul stonanie Izraelitov a spomenul si na svoju zmluvu s patriarchami, čitateľ pochopí, že Boh urobil vážne rozhodnutie (2,23-25)³¹. Umiestnenie dejovej línie príbehu o vyslobodení je hotové. Čitateľ očakáva, čo teraz spraví Boh.

J. L. Ska už dávnejšie naznačil, že povolanie Mojžiša je Božou odpoveďou na nárek ľudu³². Božia odpoveď, t. j. jeho rozhodnutie vstúpiť do dejín svojho ľudu, sa musí zjaviť nie len pre čitateľa, ale predovšetkým pre jeho ľud. Je to po prvýkrát, čo Boh sa rozhodol zostúpiť medzi svoj ľud Izrael a zjaviť mu svoj konkrétny plán. Tak ako Boh zjavil Abrahámovi, že sa rozhodol zostúpiť preto, aby konal (Gn 18,21)³³, tak Boh podobne teraz zjaví svoje rozhodnutie Mojžišovi. Jednako však, v prípade Mojžiša, nový vodca bude priamo a osobne zapojený do tohto Božieho projektu. O tom sa čitateľ dozvie v nasledujúcej stati HK.

Prv než nahliadneme do Božej reči v 3,7-10, treba pamätať na to, že hoci Ex 1–15 je bohatou sieťou motívov a kľúčových slov³⁴, je súčasne aj heroickou ságou o Mojžišovi³⁵. Na strane druhej zasa, hoci je narácia state HK³⁶ silno poznačená postavou Mojžiša, nie je celkom ľahké určiť základnú

³¹ SKA: L'esodo, il nome di Dio, 321; porov. BOVATI, Pietro: *Ristabilire la giustizia. Procedure, vocabolario, orientamenti* (AnBib 110), Roma : Pontificio Istituto Biblico, 1986, 222-224.

³² SKA: L'esodo, il nome di Dio, 322.

³³ K tematike slovesa „zostúpiť“ v Gn 11,7 a tiež 18,21 pozri viac v DUBOVSKÝ, Peter (ed.): *Genesis* (KSZ 1), Trnava : Dobrá kniha, 2008, 305.

³⁴ Porov. FISCHER, Georg: Exodus 1–15, Eine Erzählung. In: Marc VERVENNE (ed.): *Studies in the Book of Exodus. Redaction – Reception – Interpretation* (BETL 126); Leuven – Leuven: Leuven University Press – Peeters Press, 1996, 149-178, najmä 161-171.

³⁵ MCEVENUE, Sean: The Speaker(s) in Ex 1–15. In: Georg BRAULIK – Walter GROSS – Sean MCEVENUE (Hrsg.): *Biblische Theologie und gesellschaftlicher Wandel. Für Norbert Lohfink*, Freiburg im Breisgau : Herder Verlag, 1993, 220-236.

³⁶ Ex 3,1–4,18 je i dnes sústavným predmetom diskusie; porov. SCHMIDT, Ludwig: Diachrone und synchrone Exegese am Beispiel von Exodus 3–4. In: Ludwig SCHMIDT: *Gesammelte Aufsätze zum Pentateuch* (BZAW 263); Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1998, 224-250; SEITZ, Christopher R.: The Call of Moses and the „Revelation“ of the Divine Name: Source-Critical Logic and Its Legacy. In: Christopher R. SEITZ – Kathryn GREENE-MCGREIGHT (eds.): *Theological Exegesis. Essays in Honor of Brevard S.*

tému dlhého dialógu medzi Mojžišom a PÁNOM³⁷. V rámci širšieho kontextu stať o HK zohráva úlohu jedného z dvoch pilierov naratívneho oblúka, ktorý sa rozprestiera od Ex 3–4 až po záverečné vyslobodenie v kap. 14–15³⁸. Úloha HK zasahuje však ešte ďalej³⁹ – podľa S. Markla až do Dt 34⁴⁰ a podľa Th. Römera v. 8 a v. 17 naťahujú oblúk až po Knihu Jozue⁴¹. Hoci tieto návrhy stoja na odlišných argumentoch, podporujú našu tézu, že hlavná téma state HK je obsiahnutá v prvej Božej reči v 3,7-10 a jej obsah sa neobmedzuje len na vyslobodenie z Egypta alebo na osobu Mojžiša. Ako už bolo ukázané na inom mieste, naratívny oblúk siaha až po Joz 5,9 a tematická dvojica exodus – eisodos je hlavnou témou spomenutej prvej Božej reči Mojžišovi (Ex 3,7-10)⁴².

3.2 Prvá PÁNNOVA reč (Ex 3,7-10)

Terence E. Fretheim nazval prvú Božiu reč 3,7-10 „programovou“⁴³. Paul Bharathi vo svojej literárno-kritickej analýze state 3,1-14 izoloval v. 8 v rámci celku vv. 7-12, ktorý sa zaoberá poverením Mojžiša a nazval ho Prísľub vyslobodenia pre Izraelitov. Zdôraznil, že sloveso „zostúpiť“ (יָרַד) z v. 8 sa vzťahuje predovšetkým na teofanický rozmer Jahveho zjavenia, kým dve slovesá v neurčitku v tom istom verši (לָהֵעֵלָה, לְהַצִּיֵּל), ktoré závisia od hlavného

Childs, Grand Rapids : William B. Eerdmans, 1999, 145-161, 145-161; KEGLER, Berufung des Mose, 162-188; FISCHER, Exodus 3–4 „revisited“, 195-202.

³⁷ SKA, Jean Louis: *I volti insoliti di Dio. Meditazioni bibliche*, Bologna : EDB, 2006, 51.

³⁸ FISCHER, Exodus 1–15, 163.

³⁹ FISCHER, Georg: Wege zu einer neuen Sicht der Tora, *ZAR* 11 (2005) 93-106, najmä 98.

⁴⁰ MARKL, Dominik: Ex 3f und Dtn 1,1; 34,10-12 als literarische Eckpunkte des pentateuchischen Mosebildes. In: Simone PAGANINI – Claudia PAGANINI – Dominik MARKL (Hrsg.): *Führe mein Volk heraus. Zur innerbiblischen Rezeption der Exodusthematik*, Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, 2004) 15-23, najmä 16, 21 tvrdí na základe koreňa חָלַץ, že naratívny oblúk siaha od Ex 3 po Dt 34.

⁴¹ RÖMER, Thomas Ch.: Exodus 3–4 und die aktuelle Pentateuchdiskussion. In: Riemer ROUKEMA in collaboration with Bert Jan LIETAERT PEERBOLTE, Klaas SPRONK and Jan-Wim WESSELIUS (eds.): *The Interpretation of Exodus. Studies in Honour of Cornelis Houtman (CBET 44)*, Leuven – Paris – Dudley, MA: Peeters, 2006, 65-79, najmä 78.

⁴² ŠTRBA, Blažej: „Take off your sandals from your feet!“ An Exegetical Study of Josh 5,13-15 (ÖBS 32), Frankfurt am Main et al. : Peter Lang, 2008, 273-280. Avšak napodiv sa v roku 2011 FISCHER, Exodus 3–4 „revisited“, 195-202, nezmiňuje o publikovanom texte, hoci vyčíta iným, že nereflektujú predchádzajúce štúdie (s. 201).

⁴³ FRETHEIM, Terence E.: *Exodus (Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching)*, Louisville, KY : John Knox Press, 1991, 59.

slovesa, vyjadrujú zámer. Barathi sa týmto náhľadom radí k veľmi malej skupine exegetov, ktorí tvrdia, že v. 8 zahŕňa a zdôrazňuje tak vyslobodenie z Egypta, ako i prísľub zeme⁴⁴.

Vynecháme rozbor prvej časti epizódy – teofániu v 3,1-6. Hneď v nasledujúcej priamej reči PÁN jasne prezentuje, že zostúpil k ľudu s celkom premysleným konkrétnym plánom. PÁN vo svojej reči (vv. 7-10) zjavuje Mojžišovi nové informácie. Posledná z nich vo v. 10 je najosobnejšia pre Mojžiša – PÁN ho poveruje úlohou vyslobodiť Izrael z Egypta⁴⁵. Avšak toto nie je najpodstatnejšia informácia.

Ako prvú správu sa Mojžiš dozvedá, že Boh jeho otca videl, počul a pozná utrpenie *svojho ľudu* (עַמִּי; v. 7). Druhá informácia (v. 8) je udivujúca – Boh mu zjavuje motív, pre ktorý „zostúpil“⁴⁶. Nasledujúca tretia informácia z v. 9 je údajné obsahové zopakovanie z v. 7, nakoľko zopakuje, že volanie *Izraelitov* (בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל) prišlo k nemu. Posledná informácia zarazí Mojžiša najviac – on má ísť vyslobodiť *jeho ľud – Izraelitov* z Egypta (וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל; v. 10)⁴⁷. Najprv ho zarazí poslanie ísť a vyslobodiť Izraelitov z Egypta a druhá vec, ktorá upúta jeho pozornosť, je správa, že ten Boh je Bohom Izraelitov, ktorých po prvýkrát nazýva „môj ľud“.

⁴⁴ BHARATHI, Paul: *The Self-Revelation of Yahweh to Moses. The Identity of the God of Israel (A Literary-Historical Analysis of Exod 3,1-14)* (Diss. Rome: PUA, 2003), 66-74.

Napríklad, HABEL, Norman C.: *The Form and Significance of the Call Narratives, ZAW 77* (1965) 303-304, ktorý skúmal formu a obsah rôznych rozprávání o povolaniach, rozlišuje v prípade Mojžišovho povolania (Ex 3,1-12) vv. 4b-9 ako „úvodné slovo“ a v. 10 ako „poverenie.“ V textovej jednotke 3,7-10, FISCHER, *Jahwe unser Gott*, 87-88, 122-134, najmä 125-126, 134 rozlišuje dve slovesá vo v. 8, ktoré vyjadrujú PÁNOVU vôľu „zostúpiť“ (יָרַד) a „vyslobodiť“ (נִצַּל), ktoré bude spojené s ďalším slovesom „vyviest“ (הִפְצִיא) vo vv. 10-12. Autor sa však výslovne nezaobera slovesom „vystúpiť“ (הִפְעִיל), i napriek tomu, že rozoberá trikrát použitú predložku „do“ אֶל.

⁴⁵ RENOU, Bernard: *La figure prophétique de Moïse en Exode 3,1-4,17, RB 93* (1986), 520, tvrdí, že záverečný redaktor chcel predstaviť Mojžiša s prorockými kvalitami; považuje vv. 7-10 ako textovú jednotku na naratívnej úrovni.

⁴⁶ MACCHI, Jean-Daniel: *Exode et vocation (Exode 3,1-12), ETR 71* (1996), 71 poukazuje na teologickú tému vo v. 8, ktorá by bola potvrdením, že Izraeliti nepochádzali z Palestíny, ale že ju dostali ako už obývanú zem.

⁴⁷ DEN HERTOOG, Cornelis G.: *The Prophetic Dimension of the Divine Name: On Exodus 3.14a and Its Context, CBQ 64* (2002), 222-223 poukazuje v tomto texte na dôležitosť slovesa „poslať.“ No sú ešte niektoré prípady, kde Mojžiš spolu s Áronom sú protagonistami exodu; porov. Ex 6,13(לְהוֹצִיא); 6,26(הוֹצִיא).27(לְהוֹצִיא).

Odborníci poukázali na dôležitý fakt identifikácie „Izraelitov“ s „mojím ľudom“, ako to vyjadril PÁN vo v. 10. Napriek tomu, nie je známa štúdia, ktorá by výslovne popisovala Mojžišovo postupné chápanie vzťahu PÁNA s Izraelitami⁴⁸. Konkrétnejšie, zatiaľ čo PÁN zjavuje Mojžišovi svoje poznanie o situácii svojho ľudu v Egypte vo v. 7 a jeho rozhodnutie konať vo v. 8, až následne vo v. 9 Mojžiš sám spozná, že tento Boh, ktorý k nemu hovorí, pozná tiež situáciu Izraelitov v Egypte. Posledný verš 10 je vrcholom pre Mojžiša – je poslaný uskutočniť Božie rozhodnutie. Presnejšie, Mojžiš je poslaný zrealizovať prvú časť PÁNOVHO rozhodnutia. Boh ho totiž posielal k faraónovi, aby vyslobodil jeho ľud z Egypta. Mojžišovi však až v tej chvíli je zrejmá identifikácia Božieho ľudu s Izraelitmi; teda má vyslobodiť Boží ľud, ku ktorému patrí aj sám Mojžiš.

3.3 Zjavenie PÁNOVHO rozhodnutia

PÁN zjavil svoje fundamentálne rozhodnutie Mojžišovi vo v. 8.

PÁNOVO rozhodnutie v Ex 3,8

וַאֲרָר	a	A zostúpil som,
לְחַצְּלוֹ מִיַּד מִצְרַיִם	b	<i>aby som ho zachránil</i> z moci Egypta
וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת	c	a z tejto krajiny, <i>aby som ho voviedol</i>
אֶל־אֶרֶץ שׁוֹבָה וְרַחֲבָה	d	do krajiny dobrej a priestrannej,
אֶל־אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ	e	do krajiny oplývajúcej mliekom a medom,
אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי [וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי]	f	na miesto Kanaánčana, Chittijčana, Amorejčana, Perizzejčana, Chivvijčana a Jebuzejčana.

Dva neurčitky a ich predmety (viď schému *PÁNOVO rozhodnutie v Ex 3,8*) vyjadrujú dve činnosti, ktoré evidentne zodpovedajú PÁNOVMU zámeru⁴⁹. Týmito dvomi činmi a predovšetkým ich zavŕšením, sa zjaví PÁN

⁴⁸ Porov. FISCHER, *Jahwe unser Gott*, 87-88, 122-134, najmä 125-130. KEGLER, *Berufung des Mose*, 168 obozretne tvrdí, že medzi v. 7 a v. 9 nie je žiadna neobratná dubleta („eine unschöne Doppelung“), ale vysvetľuje ju z pohľadu dvoch rôznych perspektív („Blickwinkel“) – jedna zvrchu (v. 7) a druhá zospodu (v. 9). Dupľovaním koreňa לַחַץ vo v. 9 sa docieli „eine Steigerung [, die] drückt eine größere Konkretheit und Intensität der Unterdrückung aus.“

⁴⁹ Hoci GRAUPNER, Axel: *Der Elohist*. Gegenwart und Wirksamkeit des transzendenten Gottes in der Geschichte (WMANT 97), Neukirchen-Vluyn : Neukirchener, 2002, 18-39, najmä 18, 24 si všimol prítomnosť hifilovej formy slovesa עָלָה v Ex 3, predsa

svojmu ľudu úplne ako ten Boh, ktorý hovoril s Mojžišom. Prvý počin „vyslobodiť“ (לְהַצִּילֹהוּ; v. 8b) je evidentne PÁNOV čin vyslobodenia Izraelitov z rúk Egyptanov (מִיַּד מִצְרַיִם)⁵⁰. Druhý počin, vyjadrený v tomto istom verši má odlišný zámer – „z tej zeme“ (מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת; v. 8c) Egypta „(vyviesť a) voviesť“ (וּלְהַעֲלֶהָ) do inej zeme (אֶל־מְקוֹם ... אֶל־אֶרֶץ ... אֶל־מְקוֹם) (v. 8d-f). Hlavný dôraz je nepochybne na destinácii – dokazujú to tri slovné spojenia, z ktorých každé je uvedené paralelne predložkou „do“ אֶל, a ktoré sú doplnkom k neurčitku „voviesť“ (hif עלה). PÁN kvalifikuje zem tejto destinácie zo svojej perspektívy predovšetkým ako „dobrá a priestranná“ (v. 8d)⁵¹. Potom ju opisuje ako plodnú (v. 8e) a na záver udáva Mojžišovi etnografický popis (v. 8f)⁵².

3.4 Exodus a eisodos v nasledujúcich naráciách

Dva počiny – *vyslobodenie* z Egypta (exodus) a *vovedenie* do zeme (eisodos) – majú preto z pohľadu prvotného kľúčového PÁNOVHO rozhodnutia v momente zjavenia svojho plánu rovnakú dôležitosť. To, že PÁN ostane garantom a hlavným iniciátorom oboch veľkých udalostí, je evidentné nielen z 3,8 ale i z nasledujúcich narácií⁵³. Ľudským protagonistom exodu bude Mojžiš, zatiaľ čo protagonistom eisodu bude Jozue.

zdôrazňoval len oslobodzujúci čin z Egypta a nevenoval dostatočnú pozornosť druhej činnosti vovedenie („z... voviesť do...“) s jej trojnásobne vyjadreným predmetom.

⁵⁰ Slovné spojenie „ruka Egypta“ יַד־מִצְרַיִם sa vyskytuje sedemkrát v Masoretskom texte ako nepriamy predmet. V šiestich prípadoch zohráva úlohu nepriameho predmetu k slovesu „zachrániť“ (hif נצל; Ex 3,8; 18,9.10(2x); Sdc 6,9; 1 Sam 10,18) a len raz k slovesu „spasiť/zachrániť“ (hif ישע; Ex 14,30). Vo všetkých prípadoch je podmetom slovesa PÁN.

⁵¹ O mimoriadnej dôležitosti opisu zeme ako „dobrá a priestranná“ z literárno-obsahového hľadiska v Deuteronómiu, pozri viac ŠTRBA, Blažej: Did the Israelites realize why Moses had to die?, *Revue biblique* 113 (2006) 347-348, 356-357.

⁵² Porov. DOHMEN, *Exodus 19–40*, 192. Autor poznamenáva, že toto je jediný prípad substantíva „miesto“ מְקוֹם, ktoré významovo zastupuje prislúbenú zem. Ináč tvrdí LEMAŇSKI, *Księga wyjścia*, 507, porov. KLUSKOVÁ, Mykhaylyna: Motív prislúbenej zeme v Knihe Exodus, *StBiSl* 3 (1/2011) 49, pozn. č. 49.

⁵³ Pre podrobnejšiu analýzu pozri ŠTRBA, *Take off your sandals*, 158-162. ALONSO-SCHÖKEL, *Salvezza*, 28-30, 51-52, 103-106, vo svojej štúdiu o témach exodu identifikoval dvojslovné, trojslovné a viacslovné schémy, ktoré sa vzťahujú na PÁNOVU vykupiteľskú exodovú činnosť. Použil Ex 3,8; 3,17 a Dt 6,23 ako základné texty pre svoju dvojslovnú schému a rozvinul ju pomocou sémantického poľa „vyjst“ a najmä témou „vstupu do zeme.“

Mojžiš bol poslaný (qal שלח)⁵⁴ PÁNOM v 3,10, aby zrealizoval prvý čin „vyviesť“ (hif יצא), ale nikdy však nebol poverený „zachrániť“ (so slovesom hif נצל). Pre čitateľa sa Mojžiš stáva *ľudským* činiteľom vyvedenia z Egypta, činnosti, ktorá je PÁNNOU záchranou⁵⁵ a až po prechode Trstinovým morom rozprávač potvrdí, že PÁN zachránil (hif ישע) Izraelitov z Egypta (14,30). Teda záchrana (hif נצל) Izraelitov z Egypta (3,8), ktorá začína Mojžišovým vyvedením (hif יצא; v. 10), sa zavŕši PÁNNOVÝM zázračným počinom (hif ישע) – prechodom cez vody Trstinového mora (14,30; porov. 6,6-7).

Analogická je úloha Jozueho v jeho vodcovskej úlohe pri prechode Jordánom. Nikdy nebol poverený „priviesť/voviesť (ľud) do“ (so slovesom hif עלה) ľud do prisľúbenej zeme, ale bol poverený „voviesť (ľud) do“ zeme (vyjadrené slovesom hif בוא). Podľa Dt 31,23 poverený samotným PÁNOM, Jozue bude *ľudským* protagonistom druhého veľkého PÁNNOVHO počinu – voviesť do zeme. Predsa však Mojžiš na viacerých miestach najmä v Deuteronómiu, pripomína, že PÁN „vyviedol ľud z Egypta“ a že PÁN je *hlavný* protagonista, ktorý „(ich) vovedie do“ zaslúbenej zeme⁵⁶.

Obdobne ako s úlohou Mojžiša a zavŕšením prechodu Červeným morom, je to i s úlohou Jozueho a prechodom cez Jordán. Priamym príkazom „prekroč“ (עבר) v Joz 1,2, PÁN iniciuje bezprostrednú prípravu na prechod Jordánom. Hoci Jozue bol zodpovedný za prechod, vovedenie do zeme je úplne dokončené, až keď sám PÁN, resp. archa PÁNNOVEJ zmluvy, vystúpi (עלה) z Jordánu (4,18). Spomínaným dvom PÁNNOVÝM počinom teda zodpovedajú veľké počiny dvoch ľudských protagonistov. Jozueho dôležitosť má rovnakú hodnotu ako Mojžišova dôležitosť, ako je to potvrdené bezprostredne pred

⁵⁴ Cf. MARKL, Ex 3f und Dtn 1,1; 34,10-12, 16, 21.

⁵⁵ Neskôr, no stále pred prechodom cez Trstinové more, obaja, rozprávač (Ex 12,51; 13,3) i Mojžiš (13,3.9.14) potvrdia, že to PÁN viedol ľud von z Egypta.

⁵⁶ Z naratívneho pohľadu je zaujímavé pozorovať, že takmer celé Deuteronómium je sústavne orientované na čitateľa. Mojžiš hovorí krátko o minulosti (Dt 1–3) a prítomnosti (kap. 4) a podstatne viac o budúcnosti (kapp. 5–30), zatiaľ čo udalosť o prechode Trstinovým morom je minulosťou. Na druhej strane prechod Jordánom sa prízvukuje ako budúca udalosť, okrem Dt 34,9-12, kde narážka na prechod Jordánom sa predstavuje už ako minulé udalosť, akoby z retrospektívneho pohľadu. Podrobnejšiu analýzu významu tejto naratívnej charakteristiky v Dt pozri ŠTRBA, *Take off your sandals*, 232-269, 4.2.5 „Narrative analysis“.

vynesením archy z Jordánu (4,14⁵⁷). Ľudský protagonista je literárne predvojom pred záverečným a završujúcim činom hlavného protagonistu, PÁNA. Tak ako počas prechodu Trstinovým morom PÁNOVA prítomnosť v oblaku sa nachádzala za postupujúcim ľudom (porov. Ex 14,20.24), tak i počas prechodu Jordánom PÁN bol posledný, kto vystúpil z Jordánu a tak slávnostne zavŕšil udalosť (Joz 4,18). Rozprávač vykreslí druhý „vodný“ zázrak (3,14-16) ako paralelný s prvým (Ex 14,21-28)⁵⁸. I ľudský protagonista druhého zázraku Jozue, v poučení Izraelitom potvrdí, ale iba po prechode riekou, že zázrak prechodu Jordánom je rovnako dôležitý ako zázrak prechodu Trstinovým morom (Joz 4,23).

Z kontextu Knihy Exodus je zrejmé, že záchranný projekt, ktorý mal PÁN so svojím ľudom a ktorý zjavil Mojžišovi v Ex 3,8, nebol naplnený v rámci deja Knihy Exodus. Úlohu, ktorú Mojžiš dostal v 3,10 a ktorej sa čiastočne bránil (v 4,1-17), vykonal v rámci naratívneho bloku Ex 3–15. Ale druhá časť PÁNOVHO plánu, t. j. vstup do dobrej a priestranej zeme (3,8c-f), sa zrealizuje až po Mojžišovej smrti, ako to sám Mojžiš vo svojich posledných prehovoroch v Deuteronomiu výslovne zdôrazní⁵⁹. Je teda zrejmé, že PÁNOV projekt, ktorý zjavil Mojžišovi v 3,7-10, presahuje životnú úlohu Mojžiša a svätopisec mal jasne na zreteli ďalekosiahly (teologický) dopad tohto zjavenia – vstup do prisľúbenej zeme cez Jordán. Nakoľko tento PÁNOV plán sa v naratívnom oblúku evidentne profiluje až ďaleko ponad Knihu Exodus a Knihu Deuteronomium, možno opodstatnene tvrdiť, že PÁNOV plán so svojím ľudom má väčšiu dôležitosť, ako bola Mojžišova postava a úloha, ktorú zohral v tomto pláne. Boží plán bol hlavným zámerom zjavenia sa PÁNA Mojžišovi a Mojžišovo povolanie bolo len v službách veľkého Božieho oslobodzovacieho zámeru.

⁵⁷ Joz 4,14: „V tento deň Pán vyvýšil Jozueho pred zrakom celého Izraela, takže s bážňou hľadeli na neho po všetky dni jeho života, ako kedysi s bážňou pozerali na Mojžiša.“

⁵⁸ Porov. WAGENAAR, Jan: Crossing the Sea of Reeds (Exod 13–14) and the Jordan (Josh 3–4): A Priestly Framework for the Wilderness Wandering. In: Marc VERVENNE (ed.): *Studies in the Book of Exodus. Redaction – Reception – Interpretation* (BETL 76), Leuven : Leuven University Press – Peeters Press, 1996, 461-463.

⁵⁹ Dt 1,35; 3,25; 4,21.22; 6,18; 8,7.10; 9,6 a 11,17. ŠTRBA, Did the Israelites realise, 356-357.

4 Štruktúra HK

Samotná literárna štruktúra HK podporuje názor, že epizóda je predovšetkým o zjavení PÁNA. Na úvod predstavíme len orientačne niektoré nedávne návrhy štruktúry a predostrieme náš návrh.

4.1 Nedávne návrhy štruktúry

Existuje viacero návrhov štruktúry tejto dôležitej state. Odborníci v nich väčšinou zdôrazňujú Mojžišovo povolanie a najmä párovanie jeho námietok s Božími odpoveďami. Cornelius Houtman vo svojom komentári rozdeľuje epizódu do štyroch častí: 1. Mojžišovo stretnutie s Bohom príslubu (3,1-6); 2. Povolanie Mojžiša (3,7-10); 3. Mojžišove námietky a Božia reakcia (3,12-4,12); 4. Mojžišovo odmietnutie a Božia odpoveď (4,13-19)⁶⁰.

Jürgen Kegler rozdeľuje epizódu na viac menších jednotiek a navrhuje štruktúru, ktorá zdôrazňuje opakujúce sa páry námietok a odpovedí. Päťkrát Mojžiš namieta a Boh päťkrát odpovedá (3,11-12; 3,13-15; 4,1-9; 4,10-12; 4,13-16). Kegler charakterizuje úvodnú stať 3,1-5 ako expozíciu a v. 6 ako autoprezentáciu Boha. Mimoriadnu pozornosť venuje dvom Božím rečiam. Prvá je zameraná na konečný cieľ (3,7-10) a druhá je zrealizovanie danej úlohy (3,16-22)⁶¹.

Thomas Ch. Römer navrhuje podobnú päťdielnu štruktúru, ktorá však vyzdvihuje námietky vodcu, po ktorých nasledujú odpovede Boha. Römer zarámuje epizódu medzi expozíciu 3,1 a záver 4,18. Po stretnutí Mojžiša s Bohom (3,2-6), nasleduje prvá Božia reč (3,7-10), prvé dve námietky, po ktorých Boh odpovedá (3,11-12; 3,13-15). Potom nasleduje druhá Božia reč (3,16-22). Po dlhom prehovore nasledujú tri Mojžišove námietky, po každej jednej z nich Božia odpoveď (4,1-9; 4,10-12; 4,13-17)⁶².

4.2 Návrh štruktúry

Náš návrh štruktúry sa nelíši príliš od návrhov J. Keglera a Th. Römera. Rozdiel sa však týka javu, ktorý pokladáme obsahovo za dôležitý a v epizóde kľúčový. Predložený návrh vychádza z vyššie predložených analýz a ako prvý

⁶⁰ Porov. HOUTMAN, C. *Exodus*. Vol 1. (HCOT), Kampen : Kok, 1993, 320-422.

⁶¹ KEGLER, Berufung des Mose, 181.

⁶² RÖMER, Exodus 3-4, 71-72.

uzáver je dvojdielna elementárna štruktúra rozprávania. Má teda dve časti, ktoré nazveme rétoricky 1. teofánia (3,1-6) a 2. teológia (3,7-4,18). Toto rozdelenie evidentne lepšie zdôrazní prvú PÁNOVU reč (3,7-10) po tom, čo už Mojžiš vie s kým komunikuje (3,6). Prvý rozdiel vzhľadom na ostatné návrhy teda spočíva v návrhu základnej dvojdielnej štruktúre. Druhý podstatný rozdiel spočíva v rozdelení teologickej časti (3,7-4,18) na dva dialógy 3,11-22 a 4,1-17, v ktorých Mojžiš mení radikálne svoj postoj od súhlasu k odmietnutiu.

Teologická časť (3,7-4,18) je dialóg medzi zoznamenými a je dôležitá, lebo PÁN hneď od začiatku zoznamuje Mojžiša predovšetkým so svojim vlastným rozhodnutím (3,7-10). Ono zahŕňa jeho vstup do dejín svojho ľudu (vv. 7-9) a tiež Mojžišovo povolanie do Božieho projektu (v. 10). V širšom slova zmysle, nasledujúci teologický dialóg (3,11-4,17) predstavuje ľudskú reakciu na rozhodnutie Boha. Keď sa zameriame na začiatok dialógu (3,11-12), Mojžišova prvá reakcia sa týka identity „Kto som ja?“ (v. 11). Boh dá sebaistú odpoveď a upokojí Mojžišovu starosť. Uistí Mojžiša o svojej osobnej pomoci „Budem s tebou“. Potvrdením úspešnosti misie v Egypte bude budúca (boho)služba na tom istom vrchu, kde sa s ním práve rozpráva (v. 12).

Mojžiš bol uistený PÁNOVÝM slovom, lebo jeho nasledovná druhá otázka (v. 13) predkladá jeho vlastné rozhodnutie ísť do Egypta. Z tohto dôvodu chce vedieť viac podrobností o tom, čo má povedať Izraelitom, ktorí budú mať pravdepodobne záujem dozvedieť sa viac o identite Boha, ktorý ho k nim posielal. PÁN dáva trojdielnú odpoveď a v rámci poslednej reči, vv. 15b-22, vysvetľuje Mojžišovi detailne, čo presne má povedať. Samotná PÁNOVA odpoveď je potvrdením, že Mojžiš je rozhodnutý zhostiť sa úlohy⁶³.

Pre našu diskusiu postačí poznamenať, že Mojžiš v druhom dialógu medzi ním a PÁNOM (4,1-17) rozoberá tri témy, ktoré sa stanú riadnymi námietkami. Prvú námietku Mojžiš postaví na eventuálnej neviere starších Izraela – neuveria mu, že mal PÁNOVO *zjavenie* (v. 1). Hoci PÁN vyvrátil Mojžišove obavy (vv. 2-9), podarí sa mu predložiť iný, silnejší dôvod obavy – komunikuje svoju neschopnosť hovoriť (v. 10). Druhú námietku PÁN vyrieši rozhodne a promptne – sám bude Mojžišovými perami a poučí ho o tom, čo má

⁶³ Pre podrobnejšiu analýzu PÁNOVEJ trojdielnej odpovede, porov. ŠTRBA, Blažej: „Čo im odpoviem?“ (Ex 3,13). Odpovede exegetov a podnet pre teológov. In: Pavel AMBROS (zost.): *Fórum pastorálnych teológů VII*. Jak vykládat Písmo svaté, Olomouc : Centrum Aletti Velehrad-Roma, 2008, 53-73, najmä 63-71. V príspevku sa poukazuje na to, že na dvojité Mojžišovu otázku v 3,13, PÁN dáva tri odpovede (vv. 14.14.15-22). V rámci tretej odpovede (vv. 15-22) PÁN dáva podrobné inštrukcie čo povedať Izraelitom (v. 15), čo starším (vv. 16-17) a čo faraónovi (v. 18).

hovoríť (vv. 11-12). Mojžiša evidentne nepresvedčí PÁNOV prísľub osobnej pomoci a zainteresovanosti. To je zrejmé z tretej námietky – presnejšie z výslovného odmietnutia (!) misie (v. 13) zo strachu z možného neúspechu. PÁN sa nahnevá a napriek Mojžišovmu odmietnutiu nemení svoje rozhodnutie zrealizovať záchranu. Mojžišovi prislúbi hovorcovskú pomoc jeho brata Árona a palica, ktorou Mojžiš bude robiť zázraky, bude Mojžišovi znamením PÁNOVEJ prítomnosti (vv. 14-17).

V texte HK sa nachádza lexikálny doklad, ktorý podporuje návrh, že Mojžiš až v druhom dialógu (4,1-17) zmenil názor a rozhodol sa neprijíť misiu. Dokladom je uvádzacia veta v 4,1 מִשְׁפָּחַ מִשְׁפָּחַ „a Mojžiš odvetil.“ Je to jediný raz v celom Pentateuchu, kde Mojžišova odpoveď je uvedená slovesom עָנָה „odpovedať, odvetiť.“ V knihe Genezis je dvanásť prípadov vajjiqtolovej formy tohto slovesa⁶⁴. Význam tohto slovesa vo väčšine týchto prípadov vyjadruje opozíciu či už v reči⁶⁵, alebo v celkovom postoji⁶⁶, alebo aspoň veľmi silný nesúhlas s druhou stránkou⁶⁷. Uvedené slovné spojenie teda vyjadruje zvrät v Mojžišovom rozhodnutí.

Uvedený lexikálny doklad podporuje dôležitosť pozitívneho postoja Mojžiša k PÁNOVMU plánu v prvom dialógu (3,11-22). Prvý dialóg zasa

⁶⁴ Gn 18,27; 23,10.14; 24,50; 27,37.39; 31,31.36.43; 40,18; 41,16; 42,22.

⁶⁵ Abrahám začal vyjednávať napriek tomu, že Boh mu povedal, že nezahubí Sodomu dokonca ani len kvôli päťdesiatim spravodlivým (18,27). Chittijec Efron nesúhlasil s Abrahámovým návrhom kúpy hrobky pre Sáru, a chcel Abrahámovi pozemok darovať (23,10). Efron sa nechal prehovoriť, zmenil svoj názor, a teda dal opačnú odpoveď vzhľadom na svoj predchádzajúci návrh (23,14).

⁶⁶ Keď Abrahámov najstarší sluha hľadal manželku pre Izáka a vyrozprával všetko Labanovi a Betuelovi, oni mu nemohli dať jednoznačnú odpoveď (24,50). Keď Ezau zbadal, že jeho otec Izák požehnal Jakuba namiesto neho, naliehal, aby otec predsa len aj jeho požehnal, Izák kategoricky vyjadril, že prvé požehnanie ostane prvé – pre Jakuba (27,37). Hoci Ezau nalieha, Izák ho síce požehná, ale nie v súhlase s očakávaním staršieho syna, ale v požehnaní jednako vyjadri podrádenosť staršieho syna k mladšiemu (27,39). Keď mal faraónov pekár sen a keď počul, ako Jozef dobre vyložil sen čašníkovi, rozpovedal mu svoj sen, dúfajúc, že i jemu ho dobre vyloží. Jozef však odvetil s nečakaným kontrastným výkladom – predpovedal mu smrť (40,18). Rovnako odvážne protirečil Jozef aj faraónovi, ktorý si myslel, že Jozef má schopnosť vykladať sny sám od seba; ale on ju mal od Boha (41,16). Rubenova výčitka bratom v Egypte je evidentne v kontraste s ich konaním vtedy, keď sa chceli previniť voči bratovi (41,22).

⁶⁷ Laban prenasledoval Jakuba a podozrieval ho z krádeže bôžikov. Jakub sa však bránil a protirečil Labanovi tým, že vysvetľoval svoj postoj (31,31). Podobne Jakub, podráždený, sa bráni a vyčíta Labanovi jeho postoj (31,37). Vo veľmi napätom rozhovore Laban tvrdošijne odvetil Jakubovi, že tak dcéry, ako i deti i stáda sú jeho (31,43).

podporuje dôležitosť predchádzajúcej PÁNOVEJ reči v 3,7-10. V dlhej vysvetľujúcej odpovedi (vv. 16-22) Boh dal dostatok inštrukcií Mojžišovi, aby vedel, čo má povedať starším (vv. 16-17). Práve vo veci inštrukcie pre starších má Mojžiš najviac ťažkostí. Totiž, zjavenie Boha je v každom prípade znamením autority pre toho, komu sa Boh zjavil. Mojžiš má obavu a myslí si, že najvyššia autorita Izraelitov – starší – mu neuveria. Budú údajne namietať: „*Nezjavil sa ti PÁN*“ (4,1; porov. vv. 2-17). Z dĺžky PÁNOVEJ inštrukcie vyplýva i dôraz na jej obsah – PÁNOVO zjavenie sa stane istým programom pre Mojžišovu misiu.

4.3 Štruktúra Ex 3–4

3,1	Úvod	
3,2-6	Teofánia	v. 2 („A zjavil (אָפֶּגַע) sa mu PÁNOV anjel“)
3,7–4,17	Teológia	
3,7-10	PÁNOV plán – zjavuje Izraelitom svoj zámer z vlastnej iniciatívy	
3,7-9	Zjavenie PÁNOVHO úmyslu	
3,10	Povolanie Mojžiša	
3,11-22	Prvý dialóg medzi Bohom a Mojžišom	
3,11-12	<i>Mojžišova otázka</i> (o sebe) a prvá odpoveď Boha – uistenie a bohoslužba	
3,13-22	<i>Mojžišov projekt</i> , vznik pochybností a druhá, trojdielna odpoveď Boha	
3,13	<i>Mojžišov projekt</i>	
3,14a	Opätovné potvrdenie (prvá reakcia) (<i>zjavenie?!</i>)	
3,14b	Poopravenie (druhá reakcia)	
3,15-22	Inštrukcie:	
v. 15	pre Izraelitov – meno	
vv. 16-17	pre starších – Božie zjavenie („ <i>zjavil sa mi PÁN</i> “; porov. v. 8)	
v. 18	pre faraóna – úmysel obetovať PÁNOVI	
vv. 19-22	doplňujúce oznamy	
4,1-17	Druhý dialóg medzi PÁNOM a Mojžišom	
4,1-9	1. <i>Mojžišova námietka</i> („ <i>Nezjavil sa ti PÁN</i> “) a tretia odpoveď – tri znamenia	
4,10-12	2. <i>Mojžišova námietka</i> a štvrtá PÁNOVA odpoveď – uistenia o pomoci	
4,13-17	3. <i>Mojžišova námietka</i> a piata PÁNOVA odpoveď , prísľub Árona a pomoci	
4,18	Záver	

Štruktúra ukazuje, že prvé dva Mojžišove vstupy (3,11.13) len rozvíjajú ústrednú tému PÁNOVHO rozhodnutia, ktoré zjavil v 3,7-10. I z druhoradosti

týchto Mojžišových reakcií na základný Boží plán, i z jasného prvotného a kľúčového PÁNOVHO rozhodnutia v tejto udalosti je zrejmé, že hlavné posolstvo tejto state nemôže byť komunikované v Božích odpovediach na Mojžišove otázky. Exemplárne môžeme uviesť, že hlavným posolstvom state nie je zjavenie Božieho mena v 3,14-15.

Záver

PÁN spolu s Mojžišom sú hlavnými postavami Knihy Exodus. Niet pochýb ani o tom, že PÁN povolal ľudského protagonistu Mojžiša do svojho plánu práve v iniciačnej udalosti zjavenia sa v horiacom kríku. Avšak, epizóda HK opisuje predovšetkým PÁNOVO zjavenie svojho vlastného zámeru (3,7-9) – Mojžišovi. Okrem toho, prvá klasifikácia PÁNOVHO vyjadrenia vo 3,8 (v tejto udalosti) je samotným PÁNOM nazvaná ako „zjavenie“ v 3,16. Obsahom PÁNOVHO zjavenia nebolo videnie z tváre do tváre, ale záchranný projekt, ktorý sa zavŕšil až vstupom do zaslúbenej zeme. Ak sa teda uprednostní pomenovanie state ako „Zjavenie PÁNA“, tak sa preberá pomenovanie, ktoré mu dal sám Boh a vyjadri sa ním hlavný úmysel epizódy – zjaviť Boží plán zavŕšenia prísľubu zeme. Tým sa nepopiera fakt, že udalosť PÁNOVHO zjavenia zahŕňa nielen povolanie Mojžiša pre egyptskú misiu (3,10-11), ale vyjadruje i prvú veľkú úlohu už oslobodených Izraelitov – „slúžiť Bohu na tomto vrchu“ (v. 12). Pomenovanie „PÁNOVO zjavenie“ teda pomáha lepšie držať červenú niť hlavnej témy Knihy Exodus – bohoslužby, ktorá sa slávnostne začne až v závere Knihy Exodus, keď PÁN príde prebývať do stánku (kap. 40). Určite nie je celkom nesprávne pomenovať stať O kríku „Mojžišovo povolanie“. Avšak toto pomenovanie zúži pohľad na mojžišovskú problematiku a má za následok vytrácanie vnímania udalosti ako kľúčovej pre záchranu z Egypta a život v bohoslužbe PÁNOVI. Tieto dve témy exodus a bohoslužba delimitujú Knihu Exodus a sú posolstvom, ktoré pramení zo slov PÁNOVHO zjavenia. Pomenovanie state 3,1–4,18 dáva väčší dôraz na témy, ktoré súvisia s celkovou témou Knihy Exodus – vyslobodenie pre bohoslužbu.

Bibliografia

ALONSO SCHÖKEL, Luis: *Salvezza e liberazione: l'Esodo* (Epifania della Parola 8; Bologna : EDB, 1996).

- BHARATHI, Paul: *The Self-Revelation of Yahweh to Moses. The Identity of the God of Israel (A Literary-Historical Analysis of Exod 3,1-14)* (Diss. Romae : PUA, 2003).
- BOVATI, Pietro: *Ristabilire la giustizia. Procedure, vocabolario, orientamenti* (AnBib 110), Roma : Pontificio Istituto Biblico, 1986.
- CHILDS, Brevard S.: *Exodus. A Commentary*, London : S.C.M. Press, 1974.
- DEN HERTOOG, Cornelis G.: The Prophetic Dimension of the Divine Name: On Exodus 3.14a and Its Context, *CBQ* 64 (2002) 213-228.
- DOZEMAN, Thomas B.: The Commission of Moses and the Book of Genesis. In: Thomas B. DOZEMAN – Konrad SCHMID (eds.): *A farewell to the Yahwist? The Composition of the Pentateuch in Recent European Interpretation* (Symposium 34), Atlanta : Society of Biblical Literature, 2006, 107-129.
- DOZEMAN, Thomas B.: *Exodus* (Eerdmans Critical Commentary), Grand Rapids, MI – Cambridge, UK : Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2009.
- DUBOVSKÝ, Peter (ed.): *Genezis* (KSZ 1), Trnava : Dobrá kniha, 2008.
- FINDRA, Ján: *Štylistika slovenčiny*, Martin : Osveta, 2004.
- FISCHER, Georg: *Jahwe unser Gott. Sprache, Aufbau und Erzähltechnik in der Berufung des Mose (Ex 3–4)* (OBO 91), Fribourg – Göttingen : Éditions universitaires de Fribourg / Universitätsverlag Freiburg – Vandenhoeck & Ruprecht, 1989.
- FISCHER, Georg: Exodus 1–15, Eine Erzählung. In: Marc VERVENNE (ed.): *Studies in the Book of Exodus. Redaction – Reception – Interpretation* (BETL 126); Leuven – Leuven : Leuven University Press – Peeters Press, 1996, 149-178.
- FISCHER, Georg: Wege zu einer neuen Sicht der Tora, *ZAR* 11 (2005) 93-106.
- FISCHER, Georg: Exodus 3–4 „revisited“. Impulse für die 13. Tagung des Kolloquiums „Theorie des Exegese“ in Neuendettelsau, 5.-7. März, 2010. In: Georg FISCHER: *Anfänge der Bible. Studien zu Genesis und Exodus*. SBS 49, Stuttgart : Katolisches Bibelwerk GmbH, 2011, 195-202.
- FRETHEIM, Terence E.: *Exodus* (Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching), Louisville, KY : John Knox Press, 1991.
- GATTI, Vincenzo: Esodo. In: *La Bibbia Piemme*, Casale Monferrato : Edizioni Piemme, 1995, 181-262.
- GRAUPNER, Axel: *Der Elohist. Gegenwart und Wirksamkeit des transzendenten Gottes in der Geschichte* (WMANT 97), Neukirchen-Vluyn : Neukirchener, 2002.
- HABEL, Norman C.: The Form and Significance of the Call Narratives, *ZAW* 77 (1965) 297-323.
- HOUTMAN, Cornelis. *Exodus*. Vol 1. (HCOT), Kampen : Kok, 1993.
- JACOB, Benno: *The Second Book of the Bible: Exodus*, Hoboken, New Jersey : KTAV Publishing House, 1992.
- KEGLER, Jürgen: Die Berufung des Mose als Befreier Israels. Zur Einheitlichkeit des Berufungsberichts in Exodus 3–4. In: Christof HARDMEIER – Rainer KESSLER – Andreas RUWE (Hrsg.): *Freiheit und Recht*. Festschrift für Frank Crüsemann zum 65. Geburtstag. Gütersloh : Chr. Kaiser – Gütersloher Verlagshaus, 2003, 162-188.
- KIM, Eun Chul: The Purpose of the Book of Exodus: A Narrative Criticism, *AJTh* 18 (2004) 3-13.
- KEUSKOVÁ, Mykhaylyna: Motív prisľúbenej zeme v Knihe Exodus, *StBiSl* 3 (1/2011) 48-71.

- LEMAŃSKI, Janusz: *Księga wyjścia*. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz (Nowy komentarz biblijny. Stary Testament 2), Częstochowa : Edycja Świętego Pawła, 2009.
- MACCHI, Jean-Daniel: Exode et vocation (Exode 3,1-12), *ETR* 71 (1996) 67-74.
- MARKL, Dominik: Ex 3f und Dtn 1,1; 34,10-12 als literarische Eckpunkte des pentateuchischen Mosebildes. In: Simone PAGANINI – Claudia PAGANINI – Dominik MARKL (Hrsg.): *Führe mein Volk heraus*. Zur innerbiblischen Rezeption der Exodusthematik, Frankfurt am Main et al. : Peter Lang, 2004, 15-23.
- MCEVENUE, Sean: The Speaker(s) in Ex 1–15. In: Georg BRAULIK – Walter GROSS – Sean MCEVENUE (Hrsg.): *Biblische Theologie und gesellschaftlicher Wandel*. Für Norbert Lohfink, Freiburg im Breisgau : Herder Verlag, 1993, 220-236.
- MISTRÍK, Jozef: Štylistika, Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, ³1997.
- PROPP, William H.C.: *Exodus 1-18. A New Translation with Introduction and Commentary* (AB 2), New York – Toronto – London : Doubleday, 1998.
- RENOUD, Bernard: La figure prophétique de Moïse en Exode 3,1–4,17, *RB* 93 (1986) 510-534.
- RONČÁKOVÁ, Terézia: *Žurnalistické žánre*. Učebnica pre poslucháčov vysokoškolského štúdia, Prešov – Ružomberok : Vydavateľstvo Michala Vaška – VERBUM, 2011.
- RÖMER, Thomas Ch.: Exodus 3–4 und die aktuelle Pentateuchdiskussion. In: Riemer ROUKEMA in collaboration with Bert Jan LIETAERT PEERBOLTE, Klaas SPRONK and Jan-Wim WESSELIUS (eds.): *The Interpretation of Exodus*. Studies in Honour of Cornelis Houtman (CBET 44), Leuven – Paris – Dudley, MA : Peeters, 2006, 65-79.
- SEITZ, Christopher R.: The Call of Moses and the „Revelation“ of the Divine Name: Source-Critical Logic and Its Legacy. In: Christopher R. SEITZ – Kathryn GREENE-MCGREIGHT (eds.): *Theological Exegesis*. Essays in Honor of Brevard S. Childs, Grand Rapids : William B. Eerdmans, 1999, 145-161.
- SCHMIDT, Ludwig: Diachrone und synchrone Exegese am Beispiel von Exodus 3–4. In: Ludwig SCHMIDT: *Gesammelte Aufsätze zum Pentateuch* (BZAW 263), Berlin – New York : Walter de Gruyter, 1998, 224-250.
- SKA, Jean Louis: Review of Peter Weimar, *Die Berufung des Mose*, *Bib* 64 (1983) 136-138.
- SKA, Jean Louis: *Esodo 1 – 4*. I primi quattro capitoli dell'Esodo nel loro contesto. Romae : Pontificium Institutum Biblicum, 1997-1998.
- SKA, Jean Louis: *“Our Fathers Have Told Us”*. *Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives*, Roma : Pontificio Istituto Biblico, 1990.
- SKA, Jean Louis: *La strada e la casa*. *Itinerari biblici*. Bologna : EDB, 2001, 9-19.
- SKA, Jean Louis: L'esodo, il nome di Dio e la storia d'Israele. In: Jean Louis SKA: *Il libro sigillato e il libro aperto*. Bologna : EDB, 2005, 315-330.
- SKA, Jean Louis: *I volti insoliti di Dio*. *Meditazioni bibliche*, Bologna : EDB, 2006.
- SKA, Jean Louis: Kniha Exodus: Základné a otvorené otázky, *StBiSl* 2 (2/2010) 71-93.
- SKA, Jean Louis: The Limits of Interpretation. In: Thomas B. DOZEMAN – Konrad SCHMID – Baruch J. SCHWART (eds.): *The Pentateuch*. International Perspectives on Current Research (FAT 78), Tübingen : Mohr Siebeck, 2011, 109-122.
- ŠTRBA, Blažej: Did the Israelites realize *why* Moses had to die? *Revue biblique* 113 (2006) 337-365.

- ŠTRBA, Blažej: „*Take off your sandals from your feet!*“ An Exegetical Study of Josh 5,13-15 (ÖBS 32), Frankfurt am Main et al. : Peter Lang, 2008.
- ŠTRBA, Blažej: „Čo im odpoviem?“ (Ex 3,13). Odpovede exegetov a podnet pre teológov. In: Pavel AMBROS (zost.): *Fórum pastorálnych teológů VII. Jak vykládat Písmo svaté*, Olomouc : Centrum Aletti Velehrad-Roma, 2008, 53-73.
- WAGENAAR, Jan: Crossing the Sea of Reeds (Exod 13–14) and the Jordan (Josh 3–4): A Priestly Framework for the Wilderness Wandering. In: Marc VERVENNE (ed.): *Studies in the Book of Exodus. Redaction – Reception – Interpretation* (BETL 76), Leuven : Leuven University Press – Peeters Press, 1996, 461-470.
- WEIMAR, Peter: *Die Berufung des Mose. Literaturwissenschaftliche Analyse von Exodus 2,23–5,5* (OBO 32), Fribourg – Göttingen : Éditions universitaires de Fribourg / Universitätsverlag Freiburg – Vandenhoeck & Ruprecht, 1980.

Zhrnutie

Známa stať O horiacom kríku, Ex 3,1–4,18, sa spája v odbornej literatúre poväčšine buď s Mojžišovým povolaním, alebo zjavením Božieho mena (porov. 3,14-15). Hoci jestvujú dve odlišné porozumenia – Božie zjavenie (resp. zjavenie Božieho mena) a Mojžišovo povolanie –, ony si neodporujú, ale úzko medzi sebou súvisia. Predložená štúdia predkladá lexikálne, obsahové a štrukturálne dôvody, prečo uprednostniť pomenovanie state ako Božie zjavenie. Štúdia teda poukazuje na to, že v celkovej narácii má prioritu Božie zjavenie a jeho záchranný plán (porov. 3,7-10). Zjavenie zapadá podstatne lepšie do jednotiacej témy Knihy Exodus, ktorá sa začína vyslobodením Izraelitov z otroctva a končí sa bohoslužbou PÁNOVI, ktorý ich vyslobodil.

Summary

The well known passage, the burning bush, in Exodus 3:1–4:18, is associated in scholarly literature with the vocation of Moses and the revelation of God's name (cf. 3:14-15). Although there are two different understandings of the passage – the revelation of God's name and the vocation of Moses – they are not contradictory, but closely related. Our study presents lexical, content and structural reasons why the preferred understanding of the whole passage is God's revelation. Thus the study shows that the priority in the narration is towards the Lord's revelation and his saving project (cf. 3:7-10). This appears to fit better with the unifying theme of the Book of Exodus, which begins with the liberation of the Israelites from slavery and ends with the worship of the Lord who saved them.

Blažej Štrba
Banská 28, 976 32 Badín – SK
blazejstrba@xaver.sk

Contents

Treaties

Blažej ŠTRBA

„The Lord’s Revelation“ or „Moses‘ vocation“? Literary critical
comparison of titles of Exod 3–4 125-147

Martina KORYTIAKOVÁ

Fragrance in the meeting between beloved and bride. About the
literary unity of the passage of Song 4:8–5:1 148-172

Július PAVELČÍK

„The perfect law of freedom“ (Jam 1:25). Towards the
understanding of the law in the Letter of James 173-220

Abstracts 221-232

Communications and references 233-234

Obsah

Štúdie

Blažej ŠTRBA

„Zjavenie Pána“ alebo „Mojžišovo povolanie“?
Literárno-kritické porovnanie pomenovaní state Ex 3–4 125-147

Martina KORYTIAKOVÁ

Vôňa v stretnutí milého s nevestou.
K literárnej jednote Pies 4,8–5,1 148-172

Július PAVELČÍK

„Dokonalý zákon slobody“ (Jak 1,25).
K chápaniu zákona v Jakobovom liste 173-220

Reflexie

Abstrakty 221-232

Oznamy 233-234